

ترגوم ההשפעות הפולחניות ולוחות הברית של עשרת הדיברות למסורות ישראליות

ترجمة تأثيرات الطقوس والواح العهد للوصايا العشرة في
التقاليد الاسرائيلية

*Translate the effects of rituals and the Testament
of the ten wills in Israeli traditions*

م. د. براء خلف حمادي(*)

Dr. braa khalaf hamade

Baraa.hammadi@colang.uobaghdad.edu.iq

ملخص البحث

إن هذا البحث هو بحث يختص في اساس العقيدة اليهودية واركانها الرئيسية، ويقوم منهج هذا البحث في التركيز على دراسة دينية تاريخية عقيدية للوصايا العشرة في اليهودية باعتبارها الركيزة الرئيسية لموضوع البحث، ثم التعرض للوصايا العشرة او نظائرها كما وردت في الديانتين المسيحية والاسلامية. ويعد ذلك من الدراسات المقارنة للجوانب العقيدية والتشريعية في الوصايا العشرة من خلال تعدد الاديان. وان نوضح فيه جميع المعلومات التي تخص التأثيرات من حيث العقائد والشرائع والطقوس، حيث نرى ندرة الدراسات وخاصة بالعربية لأسباب من بينها اما عدم المعرفة باللغة العبرية كوسيلة اساسية للاطلاع على المصادر الدينية اليهودية في اصولها العبرية، او لغض النظر عن هذا المجال المتشعب الذي فيه مواضيع حساسة بالنسبة لهذا الدين.

الكلمات المفتاحية: الترجمة، الطقوس، الواح العهد، الوصايا.

(*) جامعة بغداد/ كلية اللغات/ قسم اللغة العبرية

Abstract

This research is research that specializes in the basis of the Jewish belief and its main pillars, and the method of this research is based on focusing on a historical religious study of the ten wills in Judaism as the main pillar of the subject of the research, then exposure to the ten wills or its analogues as mentioned in the Christian and Islamic religions.

This is one of the comparative studies of the ideological and legislative aspects of the ten commandments through the multiplicity of religions.

And to explain in it all the information related to the effects in terms of beliefs, laws and rituals, where we see the scarcity of studies, especially in Arabic, for reasons among them, either lack of knowledge of the Hebrew language as a basic way to see the Jewish religious sources in its Hebrew origins, or regardless of this complex field in which sensitive topics for this religion.

Key words: Translation, Religious rituals, Covenant, Commandments.

הקדמה

מחקר זה הינו מחקר המתמחה בבסיס האמונה היהודית ועמודי התווך המרכזיים בה, ומתודולוגיה של מחקר זה מבוססת על התמקדות במחקר דתי, היסטורי ודוקטריני של עשרת הדברות ביהדות כעמוד התווך העיקרי של הנושא. של המחקר, ולאחר מכן התמודדות עם עשרת הדיברות או האנלוגים שלהם כפי שהוזכרו בדת הנוצרית והאסלאמית. זהו אחד המחקרים ההשוואתיים של ההיבטים הדוקטריניים והחקיקתיים של עשרת הדיברות באמצעות ריבוי הדתות.

ולהבהיר בו את כל המידע הנוגע להשפעות מבחינת אמונות, חוקים וטקסים, כפי שאנו רואים את המחסור בלימודים, במיוחד בערבית, מסיבות הכוללות או חוסר ידיעת השפה העברית כאמצעי בסיסי לצפייה. מקורות דתיים יהודיים במקורותיהם העבריים, או העלמת עין מתחום מורכב זה המכיל נושאים רגישים לדת זו.

אין בתורה סיפור אחד ברור והגיוני על האופן שבו ניתנו עשרת הדיברות למשה, אנו מבחינים בספר שְׁמוֹת 19:9 שאמר האלוהים למשה בהר סיני לפני מתן התורה.

רבי אברהם בן עזרא הזכיר שקטע זה מעיד שהכתוב הוא התייחסות לזמן הנוכחות בהר סיני, ומכוון אותו בדברי הברית שהם עשרת הדברות... ואז יאמינו כי שם היו אז רבים בישראל שאמרו שלא יתכן שמי שאין לו גוף מדבר עם מי שהוא גופה, ואז הוא נשאר בחיים. הראיה לכך היא שראינו אותו מדבר ביום הזה. דרך דברים 5:21.

ואכן, אנו קוראים בספר שְׁמוֹת 19:19 דיאלוג בין אלוהים למשה, בעוד הר סיני היה מכוסה עננים כי אלוהים ירד עליו באש, ועשן עלה מאוד וההר רעד מאוד, ונעשה קול ברק. חזק יותר, ומשה דיבר ואלוהים ענה לו בקול.

התייחסות זו התפרשה גם כמציינת מתן עשרת הדברות על פי דעת רש"י (רפי שלמה פריצק).

כאשר משה דיבר ושמע את המצוות לישראל, הקדוש ברוך הוא עזר לו בכך שהפיץ בו עוצמה על מנת שקולו יהיה חזק ונשמע. יש קשר בעניין זה בין מה שהוזכר בספר שְׁמוֹת 19:9 לִסְפָּר שְׁמוֹת 19:19.

כלומר, יש סברה שסעיף 19 בספר שמות לא מדבר על מתן עשרת הדברות. והנזירים (רבי משה בן נחמן) מוסיפים את זה למה שהוזכר בהמשך ההקשר, דהיינו (פסקאות 20, 24), מה שמעיד שהאלוהים ירד לראש ההר לפני שנתן את הדין, ומשה קרא. אליו ודיבר עם בני ישראל ללמדם מה לעשות, ובני ישראל שומעים את הקול האלוהים המשיב לו ומצווה אותו, והם אינם מבינים מה הוא אומר לו. ומצווה לו את המצוות הכלולים אחר כך בפרק 20.

אז ירד משה אל העם: אז ירד משה אל העם ואמר להם, כאמור (שמות 19: 20), אז תחילת פרק 20.

כמו כן, אלוהים דיבר את כל המילים הללו כמוזכר ב (שמות 20: 1), כלומר עשרת המילים (עשרת הדברות).

אבל השאלה היא, אל מי דיבר האלוהים?

התשובה לשאלה זו מפנה אותנו לעובדה שאלוהים דיבר את המילים הללו אל משה כפי שנאמר ב (ספר שמות 20: 18-21). (1)

אל-רומבן סבור כי יראת העם ובקשתו ממשה לדבר עם האלוהים במקומם על מנת שלא ימותו, וזה קרה לאחר אלמקוס בפסקאות י"א וי"ב, כי לא הוזכר באלה. שתי פסקאות שהם פחדו לדבר עם רוח הקודש «שכינה», ולא אמרו «אלוהים לא מדבר אלינו».

נאמר בספר דברים שהאלוהים ביקש מכל העם אליו בהר חורב לשמוע את דבריו וללמוד ליראתו כל ימי שהם חיים עלי אדמות (ספר הדברים 4: 10).

דיבר אליהם האלוהים פנים אל פנים בהר מתוך האש, כמו (דברים 5: 4), ואף על פי כן עמד משה בין ה' וביניהם לומר להם את דבר ה' כי פחדו מהאש. ולא עלה על ההר (דברים 5: 5). ואחרי ששמעו את עשרת המילים, אחזה בעם פחד: היום ראינו כי האלוהים מדבר אל האדם והוא חי.

אבל עכשיו למה נמות: כי האש הגדולה הזאת מכלה אותנו.

אם נשמע שוב את קול האלוהים-אלוהים שהוא שלנו, נמות גם אנחנו, כמו בדברים 24: 20. ויבקשו את תיווך משה ביניהם ובין האלוהים, ספר הדברים 5: 27.

כל הנתונים והפרטים הללו אינם מאוחדים בסיפור רציף והגייוני.

ורואים למשל שבני ישראל נסוגו פעמיים, ובשתי הפעמים הללו ביקשו את תיווכו של משה - לפני מתן עשרת המילים כנזכר ב (שמות 20), ולאחר מתן מצוות כנ"ל (דברים 5).

הסתירה בין הכלול (דברים 5: 4) פנים אל פנים דיבר אלינו האלוהים בהר מתוך האש, לבין האמור בפסקה הבאה: עמדתי בין האלוהים וביניכם באותו זמן. זמן לומר לך את דבר האלוהים, ניתן לפרש על פי שאל-רומבן ראה, כי פנים אל פנים, דיבר ה' אל ישראל במילים הבאות: אני ה' אלוהיך, וזה לא יהיה לך, ב שהאלוהים מדבר בעצמו, בעוד שאר המצוות מתייחסות לפסקה: עמדתי בין האלוהים וביניכם לומר לך. (2)

במקרים אלו, מי שקורא את הפסקאות הללו המדברות על מתן עשר המילים, ללא הנחיות,

מסיק שהן מכילות בתוכם את האפשרויות הבאות:

1 - אלוהים דיבר אל משה ועם ישראל שמעו אותו.

2 - אלוהים דיבר אל משה ומשה סיפר לעם את דברי אלוהים.

3 - אלוהים דיבר אל העם פנים אל פנים.

הקו המשותף בין האפשרויות הללו המתייחסות לסיפור מתן המצוות הוא שבני ישראל התהדרו בשינוי דמות אלוהית, שהיא הביטוי שסיפור מתן המצוות על מקורותיו השונים (שמות – דברים) מעיד על כך שהוא כיוון. להפיץ את יראת האלוהים בלב בני ישראל ולגבש את אמונתם על ידי נבואת משה ואמונתם בתיווכו בינם לבין האלוהים, כמו (שמות 19: 19) ובדברים (5: 21 – 24).

פרשני ימי הביניים סבורים כי מטרה זו הייתה המטרה העיקרית של דימוי זה בו ניתנו עשרת הדיברות, כפי שאמר רבי משה בן מימון ב (משנה תורה, יסודות התורה ספר השמות א: 1), כי משה רבנו, אנשי ישראל לא האמינו בו למרות הניסים שעשה.. אלא האמינו בו באירוע הר סיני כי עינינו ראו ואיש לא ראה זר, מודע לכך שסצנה זו היא עדות לנבואתו, וזה היה דיווח שהוא בא אליך בערפל העננים, כדי שהעם ישמע את דברי איתך ושהם מאמינים כך לנצח.

זה אומר שלפני כן הם לא האמינו בזה לנצח, אלא אמונה שדרשה תיקון והרהור. בנוסף על האמור לעיל, ישנה מחלוקת על המקום בו וממנו ניתנו עשר המילים. ואנו מוצאים סתירה ברורה, בעניין זה, בין האמור ב (ספר נחמיה 9: 13) לבין האמור ב (דברים 4: 36). בפסקאות אלו אנו מוצאים סתירה ברורה לגבי המקום שממנו דיבר האלוהים אל משה ואל בני ישראל: הר סיני זה או מן השמים?

משה סלל את הדרך להעברת עשרת הדיברות לבני ישראל במדבר סיני בשורה של צעדים החושפים את מהות היחס בין המצוות וקדושתן מחד גיסא, ואת מקומן של מצוות אלו ב. ההלכה היהודית לעומת זאת:

1 - בחירת ה' בבני ישראל כנזכר בספר שמות (19: 4 - 6) וכאן אנו מוצאים שהמסורות היהודיות קושרות את יציאת מצרים לאירוע אחר בעל חשיבות זהה, שהוא קבלת הדין, ובחירה. עם ישראל כעם שנבחר על ידי יהוה שהמסר שלו הוא לפעול לפי מצוות וחוקי ה' ולעבוד אותו לבדו ללא שותף.

2 - קריאת בני ישראל לטהרה, כאמור בספר שמות (19: 10) ובספר שמות (19: 10).

3 - אזהרה מפני התקרבות להר, כנזכר בספר שמות (19: 12 - 13).

4 - ההקדמה לתופעות הטבע הכועס כמוזכרות בספר שמות (19: 16 - 18).

5 - ירידת ה' בהר סיני בראש ההר, כמו בספר שמות (19: 20).

6 - משה ירד שוב בציווי של אלוהים להביא את אהרן איתו, כמו בשמות (19: 24).

7 - ה' חזר בו ממה שציווה קודם לכן לאפשר לעם לעלות אל ההר בקול שופר, כנזכר בספר שמות (19: 24).

א - עצבי האנשים מזדעזעים ואימה מתפשטת בנפשם, כמו בספר שמות (٢٠: ١٩ - ٢١) .

לאחר ההכנות הללו, שנמשכו שלושה ימים, לפני מתן עשרת הדיברות למשה, ירד משה אל העם ודיבר אליהם, כמו בספר שמות (١٩: ٢٠), במה שמסר האלוהים לבני ישראל. , כמו בספר שמות (٢٠: ١) .

כאן מופיע הנוסח הראשון של עשרת הדיברות, החל מהפסקה השנייה של הפרק ٢٠ של שמות, ועד לפסקה העשרים ושש של אותו פרק.

ובא בפרקי אבות שמשה קיבל את התורה מסיני, ומפרשים פסקה זו שהתכלית היא ללמוד ענווה מסיני, כי כשרצה הקב"ה לתת את עשרת המילים בהר סיני, הרי תבור והרי תבור. החרמון העולה על סיני בגובהו, התקדם וביקש להיות הראשון לעשות זאת, כיבוד ונתן את עשר המילים מלמעלה, אך הקב"ה בחר בהר סיני הצנוע, הנמוך, ובחר במשה עבדו, גם הענווה, כך שבני ישראל ילמדו מזה את מעלת הענווה. (٣)

סיפור מתן לוחות הברית

אמנם סיפור עשרת הדיברות וההוראות האלוהיות בספר שמות (פרקים ١٩ - ٢٣) מעיד, כפי שהזכרנו קודם, שאלוהים דיבר את כל הדברים הללו, כלומר משה לקח מצוות והוראות אלו בעל פה מהאלוהים, בכל זאת אנו מופתעים, החל מתחילת הפרק. ה ٢٤ של ספר שמות מספר סיפור חדש ושונה לחלוטין, שכן הוא מעיד על כך שעשרת הדיברות נכתבו באצבע האלוהים על שני לוחות אבן, והם הם דברי הברית אשר ציווה האלוהים את ישראל לעשות.

לוחות הברית היו ידועים ביותר מכינוי אחד. בספר דברים משתמשים במונח «לוחות אבן» (מאת הות הבן) כנזכר בספר דברים (٤: ١٢ - ١٤), ובביטוי «לוחות». של הברית» (מאת הות הברית) משמש גם עם הביטוי «לוחות» אבן» במקומות אחרים, כפי שהוזכר בספר דברים (٩: ١) .

גם הביטוי «שני הלוחות» משמש רק, מבלי להתייחס ל«אבן» או ל«ברית» כמו בספר דברים (٩: ١٧) .

בספר שמות, הלוחות הללו נקראים:

١ - שני לוחות האבן כנזכר בשמות (٢٤: ٢١) .

٢ - לוחות העדות (לוחות העדות) כנזכר בספר שמות (٣' : ١٨) .

הביטוי «לוחות העדות» אינו ברור דיו, והיהודים הקדמונים פירשו את המילה העברית «עדות» כנגזרת מהמילה העברית «עיד» שמשמעותה עד, אמונה הקשורה בחוזה הברית שהיה

מקובל בימי קדם. מזרח, אבל אחרים הם מסתמכים על הביטוי הנפוץ המקביל לו, שהוא (לוחות הברית), וגוזרים את המילה העברית «עדות» מהשורש «עדה», שמקורה בארמית הקדומה. המונח «עדה» (צורת הגניטיבית של הרבים), שפירושה (ברית) . (٤)

ואם נחזור ללוח הכתיבה של «לוחות הברית», הפרק העשרים וארבעה של ספר שמות מספר את הסיפור הזה כך:

١ - ה' מצווה על משה, כמו בספר שמות (٢٤ : ١ - ٢) .

٢ - משה חוזר ומספר לעם, כמו בספר שמות (٢٤ : ٧) .

כאן בטקסטים אלה אנו רואים את הדברים הבאים:

١ - משה קיבל מצוות ומשפטים בנוכחות אהרן, נדב, אביהוא ושבעים מזקני בני ישראל בעל פה מאת האלוהים, ומסר אותם לבני ישראל.

٢ - משה כתב את המצוות והפסיקות ב (ספר הברית), וקרא אותן שוב באוזני בני ישראל (٥), שהוא שהופך ל«ספר הברית». דם הברית» כנזכר בספר שמות (٢٤ : ٨) .

٣ - משה עולה להר עם אהרן, נדב, אביהוא ושבעים מזקני בני ישראל, והם רואים את אלוהי ישראל, ומתחת לרגליו חצי יצירה של אגת כחולה שקופה הדומה לשמים בטהרה. כמו בספר שמות (٢٤ : ٩ - ١), שם אכלו ושתו מבלי שנגעו בהם. האלוהים רשע באופן שסותר את מה שקבע קודם, שמי שרואה אותו יכה אותו.

٤ - האלוהים ציווה על משה לעלות להר, כנזכר בספר שמות (٢٤ : ١٢), אבל משה הוא זה שטיפס לבדו והשאיר עמו את הזקנים, ואהרן וחור היו עמו, בלי להזכיר לנו הרב ואביהוא שנשארו למשול בעם.

٥ - משה עלה להר בתוך העננים, כנזכר בספר שמות (١٦ : ٢٤ - ١٨), לבלות בהר ארבעים יום וארבעים לילה.

בשלב זה אנו רומזים לפגם בהקשר של הסיפור בחלק מפרטיו, למשל:

١ - מה היה סדר יהושע שעלה עם משה?

٢ - מה היה עם נדב ואביהוא, ולכן הם הלכו?

٣ - מיהו הור שהופיע עם אהרן במקום נדב ואביהוא?

ישנם פרטים רבים נוספים שנמצאו בפרקים של (٢٥ - ٣١) שאלוהים הזכיר למשה, כולל:

ייצור ארון העדות, מפרטיו ומידותיו, ועליו תמונות של מלאכים מכונפים (כרובים) כנזכר בספר שמות (21: 22 - 25), או ארון הקודש. הברית (אהרון הברית) המוזכרת בספר דברים (1: 5 - 10 , יהושע 3: 6), או ארון ברית האלוהים (אהרון ברית האשים), שהוזכר בספר. של במדבר (1: 33 , דברים 10: 8), ומטרתו של סרקופג זה היא להניח בו את «לוחות הברית», ואם זה המצב, אזי קבורת הלוחות בארון מתים. אותו מנהג שהיה נפוץ במצרים העתיקה, שם שמרו מסמכים חשובים תחת תמונות האלהים, כעדות למחויבות שבעלי המסמכים קיבלו על עצמם בפני האלים (מכאן מאשש את האמונה ש«לוחות העדות» הם שני לוחות המציינים את הברית). (6)

הוא גם הכין שולחן שעליו מונח (לחם הבנים) או לחם ההצגה, המורכב משתים עשרה פנקייקים, על פי המסורת היהודית על שולחן הזהב שבקודש הקודשים (המקדש הקדוש). (22: 23 - 24), ומחליפים אותו בכל שבת לביבות חדשות, והוא נקרא גם (לחם הקבע) (לחם התמיד), ו (לחם הקודש), ולחם זה מחולק לכהנים לאחר הוצאתו מן הקודש. שולחן, כנזכר בספר שמות (25: 23 - 30).

ועשה את מנורת הזהב או את הפמוט עם ענף מלא (המנורה) על כל מפרטיו ומידותיו, כנזכר בשמות (25: 31 - 40).

אחר כך עשה את המשכן הקדוש על כל מפרטיו ומידותיו, כמו בשמות (26).

לאחר מכן עשה את המזבח ואת בית המגורים (המשכן) או את אוהל הברית והצורך לספק שמן זית להדלקת המנורה, כמו בשמות (27).

בחירת אהרן ובניו לכהונה, משרת את המשכן הקדוש, קבע את הבגדים שעליו ללבוש, ומשיחה של אהרון ובניו לכהונה, שמות (28).

וטקסי יראת שמים וכוונה לתרגל אמירת עתידות ושיטת הקרבת קורבנות, כמו בשמות (29).

אופן עשיית המזבח ומקומו באוהל מועד מול הפרוכת שלפני ארון הברית או ארון העדות, ערך הכופר שנקבע לכל יחיד מבני ישראל, וכן עושה את מקום הכביסה כדי שאהרון ובניו ירחצו בו ידיהם ורגליהם בכניסתם לאוהל מועד, כמו בשמות (30).

לבסוף, נבחר בצלאל בן אורי להיות האמן האחראי להמצאת המצאות זהב וכסף, חריטת אבני שיבוץ ועיבוד עץ, כמו בשמות (31).

סיפור מתן עשרת הדיברות והלוחות למשה הוזכר בקוראן הקדוש דרך סורת אל-אראף (142-145).

סיפור קוראני זה כלל את הצירים הבאים: משה קיים את מצוות האלוהים לעלות להר ולשהות בו ארבעים לילה.

כמו כן, בטרם הלך משה אל אדוניו, ציווה על אהרון אחיו, שהוא בן אמו ואביו, והשר שלו בקריאה, להיות ח־ליף על בני ישראל, והדגיש כי עליו לבחון את עניינם. וענינים ושימו לב לענייניהם.

ואז אנו מוצאים איך היה עיתוי יציאתו של משה לזמנים שנקבעו של אדוניו, כלומר בזמן שציווה אותו לבוא, וכאשר בא משה, דיבר אליו אדוניו, כלומר, דיבר אליו מ. מאחורי צעיף, אבל משה ביקש מה־ להרים את המסך ממנו כדי לראותו, ואיך רצה להסתכל על אדוניו שם אמר לו אדוניו: «לא תראה אותי, אלא תראה את ההר, אם הוא יציב במקומו, אז תראה אותי.» וכי הקב־אה רצה שמשה ידע שהוא ביקש מאלוהים דבר גדול שההרים לא יכלו לשאת.

הקוראן הקדוש התייחס למה שקרה לאחר שניתנה לבני ישראל את הברית, ובאמצעות אותם פסוקים ה־ הזכיר שהרים את הר ההר מעל בני ישראל, עד שנעשה כצל, והם האמינו שהוא. נפלו עליהם והיו בטוחים בכך, וציווה עליהם לקחת את מה שנתן להם מהאספקה הללו בכוח ולהיצמד אליהם ללא הפסק, ולשמור עליו בחזקה ולשאת את הקשיים.

אבל לאחר שראו את כל העצות הללו מהאמנה הגדולה הזו, הם חזרו לאחור ונטשו את הברית והאמנה שלהם.

סיפור עגל הזהב ושבירת לוחות הברית

סיפור עגל הזהב תופס שלב חשוב בסיפור קבלת עשרת הדיברות שנכתבו ביד האלוהים על שני לוחות האבן, ובכך משלים פרק של רטינה מתמשכת של בני ישראל נגד משה ונגד אדוניו, וכן פרק של העימות האלים בין ישראל למשה.

וסיפור עגל הזהב מתחיל בכך שעזב את בני ישראל מהעדר משה לפגוש את אדוניו בהר וביקש מהם אהרן שיעשה אל אשר ילך לפניו במקום יהיה אשר גירש אותם מארץ ישראל. מצרים, כנזכר בשמות (٢٢ : ٦) .

כאן, בני ישראל צריכים מנהיג חדש, ואחר כך לאל חדש, והם ביקשו מאהרון שיעשה להם אל כדי לפטור אותם מעול הבידוד הדתי שלהם.

עד מהרה הסכים אהרון לבקשתם, או שמח על ההזדמנות שהייתה לו להחליף את משה בהנהגת עמו, או שנכנע ללחץ של אותה קבוצה נוכלת.

כאן ביקש אהרן מבני ישראל לזרוק לו מה שיש להם מאחזקות הזהב שגנבו מעם מצרים

ביציאתם ממנה, כנזכר בשמות (٣٢ : ٢ - ٤) .

במשמרת זו שמנו לב למספר דברים שכדאי לשים לב אליהם:

אהרון עשה עגל מזהב, בדומה לעגל של האלוהות המצרית הקדומה אפיס, כלומר בני ישראל או רובם המכריע עדיין חיו בחומות ההשפעה של הדתות המצריות הקדומות וטרם קיבלו להיפטר מהם.

או שהוא עדיין חזר במסורותיו לאליליהם של העברים הקדמונים שסגדו לעגל זהב או מצופה זהב, והם נהגו לקחת אותו כאל וכסמל לכוח ולפוריות.

בברית הישנה, ישנם מקומות רבים בהם אנו מוצאים איזון בין אלוהי העברים, יהוה, ועגל הבר, כולל אמירת בלעם, המתאר את יהוה, ומזכיר כיצד עמו הנבחר גירשו אותו במהירות מהארץ. ארץ מצרים, כמוזכר בספר המדבר (٢٣ : ٢٢) .

בני ישראל היו ועודם אובדי עצות מדוע הם אינם מאמינים באלוהי משה רבנו, אשר הוציא אותם מארץ מצרים, ולכן הם ראו בעגל את אלוהיהם, אשר הוציא אותם מארץ מצרים. ארץ מצרים.

ובתום ארבעים הימים וארבעים הלילה, אמר יהוה למשה מה עניינו של העם שהתאסף סביב עגל הזהב והציע לו את חובות הציות כמו בספר השמות (٣٢ : ٩) , הוא חוזר מכעסו ומזכיר לו את הבטחותיו ובריתותיו. עם אברהם, יצחק וישראל, אשר הבטיח לעצמו להרבות את צאצאיהם ככוכבי השמים, ולתת להם את כל הארץ הזאת, כמו בשמות (٣٢ : ٧ - ١٤) .

ובשלב זה של הסיפור, הופתענו מהופעתו של יהושע מלווה במשה כשירד מההר, והוא היה מבולבל מהקולות והרעשים שמילאו את המקום, כיוון שסבר שמדובר בלחימה. מקום בין בני ישראל כנזכר בשמות (٣٢ : ١٧ - ١٨) , ולמרות שהסיפור מעיד עד משה היה מודע לשחיתות העם ולסטייתם מעבודת יהוה ושכחתם את מנהיגם ונביאו משה, אבל הוא התנהג כאילו הופתע מכל העניין והפגין רוגז גדול, כמו בשמות (٣٢ : ١٩ - ٢٠) .

הלוחות היו עדות למחויבותם של בני ישראל לשמור ולקבוע את המצוות שנחצבו על הלוחות.

לוחות אלו הונחו בארון הברית.

שסימל עם ה«כרובים» (מלאכי זהב מכונפים מגולפים משני צידי ארון הברית) אל משכן ה.

ה«כרובים» נחשבו כמקום מושבו של האלוהים, והארון מלמטה נחשב כהדום רגליו.

היה ידוע מתעודות דתיות בנות זמננו של משה רבנו שהעמים נהגו להניח את עדות הברית מתחת לרגלי האלוהים, כלומר מתחת לפסל, בדתות העולם בימי קדם . (٧)

סימטריה פונקציונלית זו במנהגי הברית באותם ימים מסבירה לנו את הסיבה לשבר משה את הלוחות כשראה את בני ישראל משתטחים אל עגל הזהב, כלומר «שוברים את הקרשים».

בכך מתברר לנו שמשה לא שבר את הקרשים מתוך חולשה או כעס.

אבל אחרי שחשבתי על זה מההתחלה.

ושבירת ההתחייבות הראשונה הכלולה בעשרת הדיברות על ידי יצירת פסל מגולף הביאה לפיזור הלוחות שעליהם נחצבה ההתחייבות.

רבי אברהם בן עזרא צדק בכך כשאמר בפירושו לשמות (٣٢ : ١٩) .

משה שבר את הקרשים שהיו בידיו מתוך קנאה יתירה, תוך שהוא קורע את תעודת העדות, ולכן קרע את מסמך התנאים, והעניין הזה היה לעיני כל בני ישראל, כמו שכתוב ב. דברים (٩ : ١٧) . (٨)

ואז מתרחש העימות בין משה ואהרן, שבגד בסוכנות שלו והשחית את עדרו, אז התנצל אהרן שהוא לא עשה את העגל בכוונה ושהוא לא עשה דבר מלבד לאסוף את הזהב ולשים אותו באש, ואז. הוא הופך לעגל השומע אותו גוע, כמו בשמות (٣٢ : ٢٤) .

הנה אסף משה את כל שותפיו מבני לוי ואמר להם כה אמר האלוהים אלוהי ישראל שים איש חרבו על רגלו, כנזכר בשמות (٣٢ : ٢٧ - ٢٩) .

יש מתורגמנים הרואים באירוע זה התייחסות למלחמת אזרחים שהתחוללה בין משה וחסידיו הלויים מחד גיסא, לבין נוכלי בני ישראל הסוגדים לעגל הזהב מאידך גיסא, במטרה לכפות אותם לחזור לעבוד את יהוה אלוהי ישראל.

אז אנו יודעים בשלב זה כי לוחות ההדרכה עליהם כתב האלוהים בידו את המצוות והחוקים נשברו בסצנה זו, המייצגת פרק מפרקי סיפור שני הלוחות הללו, אך הפרגוד לא נסגר. בשלב זה, כי האלוהים אמר למשה דברי חיוב על שני הלוחות, כמו בספר שמות (٣٤ : ١) .

פירוש הדבר הוא שהאלוהים הבטיח למשה הבטחה מוחלטת לכתוב עבורו על שני הלוחות החדשים עותק של מה שכתב באצבעו על שני הלוחות שנשברו.

כנזכר בשמות (٣٤ : ٤) .

אבל מה שקרה הוא שיהוה הפר את הבטחתו עם משה וציווה עליו לכתוב את המילים

בעצמו, כמו בשמות (٢٧- ٢٨) , וכאן אנו מוצאים את עצמנו עומדים בפני גרסה אחרת של המצוות שנקראת «דברים אלו» ונקראת גם « דברי הברית, עשר המילים.» מאמינים שזו הנוסחה העתיקה ביותר, והמצוות הללו מוזכרות בשמות (٣٤: ١١- ٢٦) , והן אינן עשרת הדיברות הידועים, אדרבה, אולי מצוות שהורה אדם הראשון, ובני ישראל במצרים ובמרה, לפי פירוש «מזמורים». מצוות אלו כוללות:

- מניעת כריתת עם הכנענים : היזהרו שלא לכרות ברית עם יושבי הארץ שאליה אתם באים כדי שלא יהפכו למלכודת בקרבכם .
- איסור השתטחות לזולת יהוה ואיסור עשיית אלים מותכים .
- קאנון חג הפסחא .
- פותחן של הרחם .
- דין שבת .
- חג שבועות .
- פסטיבל קציר .
- עלייה לרגל .
- קרבן פסח .
- בכור הארץ .
- לא לבשל את העז בחלב אמו .

ומי שכתב את אותן מצוות שקשה לקבוע את מספרן, כפי שנראה בהמשך שקשה לקבוע את מספר המצוות הכלולות בשמות פרק ٢٠, הוא משה.

אם זה המקרה, אז אנו עומדים בפני סדרה נוספת של מצוות בשם «עשר המילים»!

וקשה לומר שניתן ליישם ביטוי אחד על נוסחאות שונות של המצוות.

במקום שנראה שמסקנת פסקה ٢٨ סובבת על דברי האלוהים בפסקה הראשונה , ועל הלוחות כתובים המילים שהיו בלוחות הראשונים, שכן בין פסקאות מהראשונה ועד ٢٨ נמצא. פרט נוסף הנופל לחלוטין מאחורי תנאי הברית, מהפסקה העשירית ועד לפסקה ٢٧, שהן

פסקאות שהביטוי של עשר המילים אינו חל עליהן.

וכי היחס בין שתי הסדרות הללו וביניהן יחד עם ספר הברית הכלול בספר שמות (٢٤: ٧) , שלפי כל דבריו יש בו את חוזה ברית סיני שהוא קשר מורכב.

ונראה שבמסורות הקדומות נשתמרו כמה עדויות שאותן כינה «דברי הברית». בעל התורה ביקש לשלב את כולם בסיפור מתן חוק, אך לא הצליח או לא הצליח. רוצה, להעלות מחלוקת על הבעיות שהתרחשו בגלל נקודת המבט שלו. שמרנית, נשלטת על ידי הומאז' לאותן מסורות.

ישנה אמונה שרווחת במידה מסוימת בחקר הברית הישנה, האומרת שהמצוות הכלולות בספר שמות (٢٤: ١٠ - ٢٧) כוללות סדרה של עשר מצוות (או קצת יותר), ושהסדרה הזו, שהיא שנקראת במחקר «עשרת דברי הפולחן» (על פי התוכן העוסק ביחסי בני ישראל לאלוהיהם בלבד), היא סדרה מבוגרת יותר מבחינת רמת האמונה או התפתחותה האידיאולוגית. מאשר «עשר המילים» הנפוצות (הנקראות להבחנה «עשר המילים המסורתיות»), ההנחה היא שתורת ישראל עברה התפתחות אדירה, שכן בתחילה התבססה על חוקי הפולחן, ולאחר מכן (בנבואה הקלאסית) התמקדה במוסר. המונותאיזם המבדיל את המצוות המסורתיות מעשר המילים המסורתיות.

וההערכה המוסרית שהתגבשה בו לא מצויה רק בספרות «הברית הישנה» שקדמה לנביאים, אלא גם בספרות העמים הקדמונים הנמצאים מחוץ לברית הישנה . (٩)

מורגש כמובן שיש הבדל בין נוסח זה של עשרת הדברות, לבין הנוסח הכלול בשמות פרק ٢٠ או בספר דברים פרק ٥ .

המוזר הוא שסיפור עגל הזהב ושבירת שני הלוחות וכתבתם מחדש מוזכר בספר דברים באופן אחר, במיוחד בכל הנוגע לעניין ה' כותב בידו את הלוחות החדשים, ומתחשב. אותם כלוחות החלפה לאלה שנשברו. ביד האלוהים , על שני לוחות חדשים שחרט משה במו ידיו. כמו בדברים (١٠: ٤ - ٥) .

אמנם אין התורה מזכירה ששני הלוחות הללו התנפצו כמו שני הראשונים.

אולם ההיסטוריה לא שמרה עליהם כל אזכור, ולא נמצאו הם ולא «ארון הברית».

עשרת הדיברות מצויות בתורה ביותר מעותק אחד, יש את העותק שהופיע בשמות (٢٠: ٢ - ٧) , והעותק הזה נחשב להעתק הרב ביותר שמעיד על מגע עם מנהגים וחקיקה, ויש עותק נוסף הופיע בספר דברים (٥: ٦ - ٢١) , וכן יש גרסה שלישית המוזכרת בשמות (٢٤: ١ - ١٠ - ٢٦) , וגרסה זו נחשבת לקשורה ביותר לדת ולאמונה.

הנוסח הראשון והשני, שהם הנוסחים המפורסמים ביותר, דומים למעט פרטים בודדים, למרות שהם מומלצים ממקור אחד, שהוא יהוה, אלוהי היהודים באותו שלב, לאדם אחד, משה. למעט עותקים אלו המצויים בנוסח הקטרת העשירית של התורה (י^ו), ישנם נוסחים נוספים הנבדלים מהם במקצת בתורה השומרונית, ומבדילים אותם בדגש על מזעור ההבדלים בנוסחי שמות ודברים.

וההבדל העיקרי בין נוסח המסורה (מסורות יהודיות) לנוסח השומרוני הוא שהציווי, הנחשב לעשירי מבחינת הסדר המספרי (עבורם הדיבר הראשון הוא «לא להיות»), וכולל את מצוות הפצת עשרת הדברות, ובניית מזבח בהר גריזים, שהוא ההר הקדוש של השומרונים במקום הר סיני, ונוסח הציווי הזה הוא:

ואם יביאך האלוהים אלוֹקֶיךָ אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲתָה נֹכַח לְרִשְׁתָּהּ תִּקֶּימָה לְךָ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת וְתִלְבַּנְתָּם בְּסִיד וְתִכְתּוֹב עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל הָאֲבָנִים. (י^י) דברי תורה זו. (י^ז) ויהי בחצייתך את נהר הירדן ותקמת את האבנים האלה אשר אנכי מצווה אותך היום בהר גריזים. (י^ז) ובנה שם מזבח לה' אלהיך מזבח אבנים. (י^ז)

ציווי זה חושף את עקרון אמונת השומרונים בקדושת הר גריזים מחד גיסא, ומגלה מאידך גיסא את הדעה שנאמרה לראשונה בספרות היהודית-הלנית כי עשרת הדיברות כוללות את כל את דברי החוק.

עותק נוסף של עשרת הדיברות נמצא בפפירוס נא^ש, שהוא פפירוס מצרי הנחשב לתקופה שבין המאה השנייה לפנה"ס למאה הראשונה לספירה. סביר להניח שנוסח מצוות אלו בפפירוס נאש משקף שימוש מסור.

נוסח עשרת הדיברות בפפירוס נאש קרוב לזה הכלול בתרגום השבעים של ספר שמות, ויתכן שנוסח פפירוס זה צוטט מנוסח עברי הדומה לתרגום היווני. (י^ז)

ברור שיש נטייה להעתיק את עשרת הדיברות שאינן מהמסורה, שכן הוא הולך להשוות את הנוסחאות הכלולות בספר שמות עם הנוסחאות של ספר דברים ולערבב ביניהם.

כמו כן, פירוש רכושו של אדם בצוואת השבת דומה לפרט המצוי בצוואת «לכתה» (לותחמוד/ לוטבה) בהעתיקים שאינם מה«מסורה».

מסקנה זו נוטה לראשוניותה של גרסת הצינור ביחס למסורות אחרות של העתקה וסבורה כי היא קשורה אליה.

הנוסח השלישי של עשרת הדיברות הכלול בספר שמות שונה מהנוסח הראשון והשני בצורה ובתוכן.

היכן שהחלק הראשון של הנוסחה השלישית מדבר על יחסי העם היהודי עם הכנענים, שם יהוה מזהיר אותם שלא לכרות עמם ברית «פן יהפכו למלכודת בקרבך» ולשאת את בנותיהם. אנשים, «אני אגרש את העמים מלפניכם וארחיב את גבולותיכם». בכך, שוב, מקושרים טקסים דתיים (חגיגת חגים) ואירועים היסטוריים (הרחבת גבולות).

זה והרבנים סוברים שעשרת הדיברות הוצגו לכל העמים, אך הם דחו אותם ולא נשאו אותם, אלא העם היהודי נשא אותם לבדו, ולכן הם עם נכבד, נבחר, קדוש ולכן מועדפים על פני כל העמים.

יש לקשר את רוב הפערים בין נוסחי דברים ויציאת מצרים בנוסח הברון בהקשר של ספר דברים, ולהתייחס אליהם כמשני לנוסחאות שמות.

הבדלים אלו זוהו כדלקמן:

1 – מטרת הלכת השבת בספר שמות היא שאלוהים ברא את השמים, הארץ והים בשישה ימים, והיא מטרה הקשורה קשר הדוק ללשון תחילת הציווי (הזכר לקדשו), ואילו אנו מוצאים שמטרת קידוש השבת בנוסחת ספר דברים היא (הזכירו שעבד היית בארץ מצרים....), ושמטרה זו קשורה תחילת עשרת הדברות בשני הנוסחים (שמות ודברים).

זהו מבוא שנדע על מטרותיו בעת פירוש המצוות.

וכי זיכרון יציאת מצרים בא בעקבות זיכרונות דומים שנמצאו לאורך החקיקה הכלולה בספר דברים. (10)

בנוסף, קיימת הצדקה עם פנים אנושיות לדין זה, העולה בקנה אחד עם המגמה המוסרית שהבדילה את ספר דברים מספר שמות, בהתחשב בכך שהוא משקף את נקודת המבט של הנביאים יותר מאשר את נקודת המבט של מבט על הכוהנים.

2 – בציווי «כבד את אביך ואת אמך», אנו מוצאים תוספת בצורת ספר דברים לצורת ספר שמות, וכי הביטוי האחרון בעברית הוא «עולמן יוטף לכה», וכן. יש פרשנים שסבורים שמטרת תוספת זו בצורת דברים היא שעשרת הדיברות הן בצורת ספר שמות האות תע' לא הוזכרה בו כלל, ולכן הקב"ה הוסיף את זה, שאחד מהם. מילים כוללות את האות תע', שהיא המילה «יתיף» (להיות בסדר), כך שכל אותיות האלף-בית דומות לה במצוות ללא הבדל.

יש הרואים בנימוק של תוספת זו דעה מעניינת מאוד, והיא שהלוחות השניים שעליהם נכתבו המצוות, לאחר שמשח שבר את הלוחות הראשונים כעסו, היו גדולים מהראשונים, כי הם כללו תוספת זו «כדי ש» זה עשוי להיות טוב בשבילך». (11)

3 – תוספת «השור והחמור» לרשימת הנכסים הכלולה בנוסחה של ספר דברים העוסקת בדין «לכת», הנראית כהמשך של אותה רשימה הכלולה בדיני ה'. שבת, שבה הוזכרו «השור והחמור» בנוסף לרשימה הכלולה בדיני השבת בספר שמות.

4 – במצוות «לכתה» פותח ספר שמות בפירוט כל הכלול בבית, מבלי להתייחס לתחום, מה שמביא לכך שציווי זה משקף את חיי הנדודים והתנועה.

אמנם אנו מוצאים שציווי זה בספר דברים כלל את השדה, מה שמסביר שנוסחה זו בנוסח זה

משקפת את חיי היציבות והחקלאות, מה שמאשר שספר דברים מאוחר יותר מנוסח ספר שמות.
ו - השימוש בביטוי העברי «לוטפה» שפירושו לטשה, בנוסחת ספר דברים במקום «לוטהמוד» המשמשת בנוסחת המצוות הכלולות בספר שמות.

ו - ההבדל בסדר הדברים שהציווי האחרון אסור להחזיק בשתי הנוסחאות הכלולות בכל אחד מספרי שמות וספר דברים. בספר שמות הסידור הוא כדלקמן:

«לא תחמוד את אשת רעך ואת עבדו ואת עבדתו ואת שורו ואת חמורו ואת כל אשר לרעך.»
לגבי ספר דברים, הסדר הוא כך:

«לא תחמוד אשת רעך» (וכאן נהגו הפועל, חמד או תחמוד), ולא תחמוד בית רעך, שדהו, עבדו, עבדו, שורו, חמורו וכל דבר. זה של השכן שלך (השתמש כאן הפועל תמצא אותו ותמצא אותו).

יש מפרשים הסוברים שההבדל הזה בסידור בין שתי הנוסחאות התרחש רק משום שמה שסידר את נושאי הבעלות בספר שמות לפי יצר הנעורים, בין אם האשה רוצה ובין אם לא, ואחר כך את הבית, ואחרי זה. העבד והנקבה ואחרי זה השדות והכרמים אבל בספר דברים סידר אותם הקדוש ברוך הוא יתעלה על פי הנחיות החכמים והחכמים החפצים תחילה בבית. אחר כך האשה, אחר כך השפחה והשפחה, ואחרי זה השור והחמור. (17)

ז - המחצית האחרונה של עשרת הדיברות מופיעה בנוסח ספר דברים, והן המצוות הקשורות ליחסו של אדם עם חבריו, ואילו הוא קושר כל מצווה לאחרת, שיש הרואים בו ביטוי לכך שכל אלו. מצוות קשורות לעמידה בהן, כלומר עברה על כל אחת מהן נחשבת להפרת כל המצוות. וכאשר אנו קוראים «אל תהרוג, אל תנאף, אל תגנוב, אל תשא עדות שקר כנגד רעך, אל תחמוד את אשת רעך... ואל תרצה בכל אשר לרעך, אנו מוצאים זאת מצא זאת בספר דברים, ואילו אנו מוצאים בספר שמות שכל מצווה עומדת בפני עצמה ואינה קשורה לציווי הבא בצירוף שמשמעותו הקשר המעשי בין הרצונות הללו.

חלוקת עשרת הדברות

אמנם העותקים של עשרת הדברות הכלולים בספר שמות וגם בספר דברים הם בשש עשרה פסקאות.

אולם המונח «עשר מילים» או «עשרת הדברות» ניתן להם, בהתחשב בכך שלמספר עשר, כפי שצינו קודם, יש משמעות עבורם בהקשר לסוגיות דתיות רבות ביהדות.

אנו רואים שמרטין בויר, למשל, מראה כיצד ניתן לספור את שנים עשר הדיברות, ויותר מזה ניתן לספור. (18)

כדי להגיע למספר עשר יש לחבר את המשפטים לקבוצות, שכן עניין זה יכול להיעשות

בצורה אחרת, שכן היו גישות שונות בחלוקת עשרת הדיברות.

נקודות המחלוקת העיקריות בחלוקת עשרת הדיברות הן:

1 - האם הפסקה השנייה «אני האלוהים» היא מצווה העומדת בפני עצמה, או שהיא מבוא למצוות?

2 - האם המצוות «לא יעשה לך... לא תעשה לך... לא תשתחוה» מהוות מצווה אחת, או שהן מצוות נפרדות?

3 - האם שתי הצוואה האחרונות «אל תחפז» נחשבות לצוואה אחת או שתיים?

ואכן, במשך הזמן, היו שלוש גישות עיקריות בחלוקת עשרת הדיברות, כלומר:

1 - חלוקה משותפת בין היהודים.

2 - החלוקה של פילון וקלבין, שבה «לא תעשה לך» היא הדיבר השני.

3 - החלוקה של אוגוסטינוס והקתולים אחריו, שבה «אל תשבע» היא הדיבר השני, ו«אל תחמוד» מתחלקת לשתי מצוות.

בכל הנוגע לחלוקה היהודית המשותפת, הן לתלמוד והן למדרשים יש מסורת מאוחדת בעניין זה, ממדרש אל-תנאים ועד למדרשים המאוחרים.

די להזכיר את הוותיקה שבהן, שהיא «המכילתא» (מכתא דבוריש).

איך נתנו לך את עשרת הדיברות?

חמישה בלוח הזה וחמישה בלוח השני.

בנוסף לחלוקה זו, חילקו חכמי התלמוד חלק זה, «הפרשה», באופן אחר, תוך הפרדה בין הנאמר ישירות מה' לעם ישראל, לבין הנאמר מה' למשה וממנו אל. עם ישראל.

מקורו של עניין זה, ככל הנראה, הוא כינויים בגוף ראשון: «אני, הוצאתי אתכם פני, אני שונא, אוהבי מצוותי» המופיעים במצוות הראשונות.

בניגוד לכינויי גוף שלישי המופיעים בהקשר לאחר מכן, «הוא פוטר, שמו, עושה... וכו'».

על בסיס זה מחלקים חכמי התלמוד את המצוות לעשר מילים ומחלקים אותן לשתי קבוצות, והחלוקה השנייה נחשבת לחלוקה משנית ביחס לראשונה.

החטיבה האחרת של פילון וגם של יוספוס רואה, כפי שנראה, ש«אני» נחשב למבשר,

וש«לא יהיה לך אלים» היא הדיבר הראשון, ועל בסיס זה אין בסיס ל«לא תעשה». עשה את עצמך» הדיבר השני. (19)

פילון אלכסנדרי הזכיר זאת בספרו «על עשרת הדיברות» (הדיבר ה'1 ואילך), וכן יוסף בן מתתיהו בספרו «קדמוניות» וספרו «אלבונוד» (הספים) עמ' 91-92 עותק של עשרת הדברות. (20)

מ«י אפרת סבור שחלוקת פילון היא החלוקה המשתקפת בהגיית המבטא הטברי, בעוד שהחלוקה הנהוגה בין היהודים היא לפי ההגייה הבבלית. (21)

כידוע, חלוקת עשרת הדיברות נתונה לסוגיה מורכבת, והיא סוגיית החלוקה על פי הערפילית, שבה קיימות שתי מסורות יהודיות שונות בתחום זה, המנבור של האחר, שהוא בבלי, והמנבור של הראשון, שהוא הפלסטיני או הטברי.

הליכתו של ווינפילד ראתה שלחטיבה של פילון אין אחדות בקצב, ואכן ניתן לחלק את המצוות, מבחינת אורכן, לשלוש קבוצות של מצוות:

מצוות המכילות ארבע מילים או יותר, ואנחנו מתכוונים בהן (הראשונה, השנייה, השלישית והתשיעית).

מצוות מכילות שלוש מילים, ואנחנו מתכוונים (הרביעית והחמישית).

הדיברות מכילות שתי מילים ואנחנו מתכוונים בהן (שישית, שביעית, שמיני ועשירית). (22)

כמובן שחלוקה כזו מורכבת באופן מלאכותי, כי אורך המשפט ומקצבו, כידוע, קשורים ישירות לתוכנו, ויש נושאים שאי אפשר לבטא בשתי מילים.

אך מה שניתן להסיק מחלוקה זו הוא הבחנה בלשונו התמציתי בביטוי המצוות, דבקותו במספר עשר וחלוקת המצוות לשתי קבוצות: המצוות שבין אדם לאלוקים, והמצוות ש הם בין אדם לקרובו. הלוחות פשוטים וקלים לשינון בעל פה. גם הקתולים וגם הפרוטסטנטים נקטו בגישה זו, בעוד שהכנסיות היווניות והאוונגליסטיות עקבו אחר החלוקה הדומה לזו של פילון.

בסופו של דבר, אסור כעת לשכוח את הגישה ההיא, שאינה מחפשת את עשרת הדיברות בנוסח ספר דברים, אלא דווקא בפרק השלושים וארבעה של ספר שמות, שבו, כפי שזה נראה, סופר יווני מהמאה החמישית לספירה, כמו גם גתה, הלכו לאמונה זו. גם לעניין זה יש משקל,

שאחריו הלכו חוקרים אחרים בכיוון זה. (23)

באשר לחלוקת עשרת הדיברות לפסקאות, ישנם שני כיוונים:

אנו רואים את המגמה הראשונה שכל מצוה היא יחידה עצמאית, ועל בסיס זה נחלקות המצוות לעשר מצוות, ומגמה זו חלה על חלוקת עותק המצוות המוזכרות במפורש בספר שמות. מגמה זו דווקא על חלוקת העתק המצוות בדברים. (23)

ישנן נקודות מבט נוספות על חלוקת עשרת הדברות הקשורות בעיקר לסוגיית המבחן, כפי שצינו קודם, והן נבדלות בחלוקה של המצוות לפי מהי «צוואה ראשונה» או «הצוואה הראשונה» צוואה שניה». (24)

היהודים הקדמונים הרגישו שלעשרת הדיברות יש מבנה ומערכת שיש להם מטרה (חמש המצוות הטובות... הקבוצה הראשונה שמתחילה באלוהים, האב... ובורא הכל, ומסתיימת בהורים, שעל ידי חיקוי טבעו מביאים לעולם יצורים מיוחדים. חמש הדיברות האחרות כוללות את כל האיסורים). חמש הדיברות הראשונות מחליפות את מה שבין האדם לבורא, וחמש המצוות האחרות עוסקות במה שבין אדם לחברו.

עוד ניתן לומר שהקבוצה הראשונה מגדירה ערכים ישראליים מיוחדים, כך שכל פרטיה מוצדקים על פי אלוהי ישראל, דבר שאינו חל על הקבוצה השנייה, המחליטה על המוסכם, ואינה זקוקה להצדקה.

לעניין זה, הוספת כבוד הורים לחמש הדיברות הראשונות מעידה על ערך מובהק לסמכות ההורים, שהיא הסמכות המאשרת ותלויה בברכת ה' למי שמכבד הורים, והטלת עונש מוות לכל מי שמפר זאת, כמו בשמות (21 : 15 - 17).

ההבחנה בין שתי הקבוצות הללו ניכרת בניסוח הסביר המיוחס לאדריאנוס סחייק תמי: חמשת המצוות הראשונות הללו, שהקדוש ברוך הוא נתן לישראל את שמו, קיימות בהן, וחמש המצוות האחרונות שקיימות בהן. הוא נתן לאומות העולם אינו מכיל את שמו. בעשרת הדיברות צוין שהם חקוקים על שני לוחות אבן, לוחות כתיבה מלבניים עשויים עץ ושנהב היו מוכרים ממסופטמיה, וכללו שניים או שלושה לוחות מחוברים זה לזה.

אבל לא היה מקובל לכתוב חמש מצוות בצד אחד וחמש אחרות בצד השני, (כל אחת פונה לשניה משני הצדדים), מבלי לקחת בחשבון את חוסר האיזון הכמותי הכרוך בחלוקה כזו, וחלוקה זו קשורה לפרשנות מקראית עתיקה המתייחסת לתיאום המצוות המקבילות בכל אחת מחמש הקבוצות.

וכמה פרשנויות מדגישות את החפיפה של מצוות הפוכות, שכן הן מסמלות את היחס ההדדי בין המצוות שבין האדם לאל, לבין אלו שבין האדם לחבירו, ונקודת היציאה לכל אמירה של שתי הקבוצות מוחלפת במה שמתאים ל זה, שבו מאושר שוויון ערך בין שתי הקבוצות, ועל בסיס זה, סדר המצוות מצביע על סולם ערכים ברור, שהוא: הסוגיות שבין אדם לה' קודמות לסוגיות שבין אדם לחבירו, ובתוך כל קבוצה קיים הסדר המתחשב בסדרי עדיפויות, לרבות חובת עבודת ה' בלבד קודמת לחובת כיבוד שמו, ושתייהן. הם קודמים לכבוד היום הקדוש, ושלושתם קודמים לכבוד הורים.

ברור שיש היררכיית עדיפויות בחמש מצוות המוסר, לרבות שערך החיים קודם לערך היחס האישי (בנוסח המסורתי של התורה «המסורה»), ושניהם קודמים לערך הרכוש. , וערך עדות אמת משועבדת לשלושתם, ולבסוף באה ממנו מניעת הרצון כגדר לשמר את הערכים העליונים שקדמו לו . (20)

הזמן שבו נכתבו עשרת הדיברות

מתוך הנחה שעשרת הדיברות היו מלכתחילה סדרה מאוחדת של מצוות מבחינת הדימוי והסגנון, לפי הכתוב בהן מרשימת הקלילות הכלולות בספר דברים, או רשימת המעשים הנשגבים הכלולה. במזמור החמישה עשר ניסו המבקרים לשחזר את דמותן של המצוות הישנות.

וכיון שפסקות ההצדקה קיימות במצוות הראשונות בלבד, וההבדל בין הצדקת מצוות השבת בספר שמות לבין צידוקה בספר דברים מטיל ספק באמיתותן יחד, ובין זה בפסקאות ההצדקה. חל שינוי קבוע מדיבור בשם יהוה לדבר עליו.

וכי במעבר ממצוות «אל תעשה» למצוות «עשה», יש סתירה עם הנחת אחדות הסגנון, שכן המבקרים האחרונים הציעו לנסח מחדש את המצוות בצורה קצרה וסופית. רוב החוקרים הסתמכו, בניסיון לקבוע את זמן כתיבת עשרת הדיברות, על תהליך ההצדקות השונות למצוות השבת הן בספר שמות והן בספר דברים.

וההצדקה היא בספר שמות קשורה לבריאה, כפי שאנו רואים במסורות הכהנים כנזכר בספר בראשית (2: 1-2, 31: 17). יש חוקרים מאסכולת וולהאוזן, וכאלה שמתעכבים. ספר ויקרא, הניח שנוסח עשרת הדברות הכלול בשמות פרק 20, הוא נוסח מאוחר יותר מהנוסח בספר דברים פרק 5, אך ק.

באד הצביע על כך שנוסח יציאת מצרים משקף מסורות מסורות עתיקות יומין, אך בגלל דבקותו בשיטתו של וולהאוזן הפך את הדברים, ואמר שספר ויקרא הושפע מהצדקת מצוות השבת בעשרת הדברות . (28)

כאן אנו רואים שהשאלה מתי חוברו עשרת הדיברות מתחלקת לשני כיוונים:

המגמה הראשונה היא התקופה שבה הורכבה צורתה הנוכחית, עם תוספות הקשורות בקשר הדוק לשאר חלקי התורה (כגון ההצדקה למצוות השבת בנוסח ספר שמות, שקשורה ל- סיפור הבריאה המיוחס למקור הכהני, או הנימוקים לספר דברים, המצויים בנוסח עשרת הדברות בספר דברים).

אשר למגמה השנייה, זה זמן חיבור הנוסחה המקורית ששוחזרה או גובשה, נטולת נטיות ספרותיות הקשורות למקורות התורה.

התגובה לגישה הראשונה קשורה לקביעה ההיסטורית של זמן הקודיפיקציה של המקורות התנ"כיים, וממילא אין הכוונה שמדובר בתקופה עתיקה. באשר לגישה השנייה, נוטים כיום לעשות זה קודם לכן, כי אין שום דבר בגרסה המקוצרת שמצריך עיכוב.

הציווי לעבוד את האלוהים לבדו והעדר פסלי האלוהים הוא נושא שראשיתו עוד מימי האמונה של המקרא, ואי אפשר להשוות אותו לאחרים. למשל ראיית השבת כיום מנוחה. נכלל בחלקים מסיפור המן המיוחס למקורות היהודיים העתיקים של האל.

אשר לרמה המוסרית של המצוות העוסקות ביחסים שבין אדם לחברו, רמה זו באה לידי ביטוי בספרות הדתית החיצונית שקדמה אפילו לתקופת משה.

דוגמה לכך נמצאה באחת ההודעות על חפותם של המתים, שהיא סוג של סופר שראשיתה בממלכה החדשה של מצרים (המאה החמש עשרה לפני הספירה).

המת פונה לשופטיו האלוהיים עם הצהרה מיוחדת לכל מקרה).

מוסר הנביאים אינו משתקף כמובן בעשרת הדיברות, וזה מה שהופך את עיכוב עשרת הדיברות לזמן הנבואה הקלאסית לבלתי נמנע, כי מתן עדיפות לחובות כלפי אלוהים ואיזון ביניהן עם חובות כלפי האדם הוא לא משהו שמייחד את הטפת הנביאים, שנותנת עדיפות וקדימות לחובות כלפי האדם. ולהפחית את משקלן של החובות כלפי האלוהים.

בין הנושאים בהם עוסקים הנביאים וממוקדים בהם מבחינה מוסרית ואינם מצויים בעשרת הדברות, ניתן למנות הצלת העשוק מידי עושקו, עזרה לעניים וכדומה.

לפיכך, ניתן לומר שגם התוכן הדתי וגם המוסרי של עשרת הדברות אינו מתייחס לתקופה מאוחרת ושוללים את האפשרות לייחסם לעידן הולדת האומה הישראלית. מכאן זה מתברר - התוכן המורחב של חמשת הדיברות הראשונות, מה שמגדיר ערכים ייחודיים לבני ישראל (הקשר בין תושבות בפלסטין לכבוד לאב ולאם בכלל) תוכן זה נושא חותמת של מקורות מקראיים שלא התגבשו לפני עידן המלוכה בקרב בני ישראל (המקור הכהני, וספר דברים).

עם זאת, העקבות הספרותיים של עשרת הדיברות ברחבי הברית הישנה נוטים לאשר את עתיקות מוצאם, או לפחות את זרעם הראשון.

על בסיס זה אנו שומעים הדים לעשרת הדיברות בדברי הנביא, כמו בהושע (٤ : ٢) . (٢٩)

מסכנות

מכל האמור לעיל, אנו מסיקים את הדברים הבאים:

1 - מצוות אלו, בצורה שבה הן ירדו אלינו, אינן ניתנות לימינו של משה רבנו, משה לימד את בני ישראל מצוות שנמסרו בדורות ותוקנו בהן. מכאן ההבדל בהעתקת מצוות בספרי שמות ובדברים.

2 - בירור נקודת מבטם של הכוהנים בעניין המצוות הוא יותר מנקודת מבטם של נביאי ישראל, תוך ראייה לכך שעקרונות המוסר במצוות הם מחויבות דתית להאלוהים יותר מאשר מחויבות חברתית מוסרית.

3 - הדמיון של המינוח הטכני והניסוח המשפטי של המצוות עם הניסוח המשפטי של חוקי האומות שביניהן חיו היהודים, כמו הבבלים, בעיקר המצוות הנחוצות לארגון החברה, כמו איסור רצח, ניאוף, וגניבה.

המקורות

1 - אריאל, שלמה זלמן: לקסיקון של תודעה יהודית, הווה ו מנהגים מציאות והרגלים, בית הוצאה לאור « מסדה » רמת גן, 1988, עמ' 135.

2 - גרינברג, משה: מסורות עשר המילים בביקורת טראה, מאמר בספר « עשר המילים בראי הדורות », לחקור בן ציון, סיגל, ירושלים, הוצאת מגנס של אוניברסיטה העברית, 1986, עמ' 67 - 68.

3 - מלכה, סלמון « רב סודן » : הנבחר בפירוש התורה, הוצאת לראבידה, ללא תאריך, עמ' 100.

4 - גרינברג, משה: מ.ש.י, עמ' 71.

5 - يختلف معظم العلماء في تاريخ كتاب العهد ، ويقرر معظمهم ان شرائعه ترجع الى عصر القضاة .

6 - גרינברג, משה: מ.ש.י, עמ' 71.

7 - من ذلك على سبيل المثال : نقرأ في رسالة رمسيس الثاني ملك ميرا في الشمال : انظر الى كتاب العهد (الذي صنعه من اجل ملك جت الكبير قد وضع تحت اقدام اله) العاصفة) ، وسوف تكون الالهة الكبار شاهدة على ذلك .

٨ - وוינפילד , משה : עשר המילים - ייחודם ומקומם במסורת ישראל , מאמר בספר « עשר המילים בראי הדורות » , מ.ש.י , עמי ٢٢ - ٢٣ .

٩ - גרינברג , משה : מ.ש.י , עמי ٧٢ .

١٠ - هي التسمية الرسمية للتوراة العبرية ، والكلمة غامضة المعنى والمصدر وقد تكون مأخوذة من كلمة وردت مرة واحدة في سفر حزقيال ٢٠ : ٣٧ وهي « מסורת » بمعنى أسر أو قيد أو ضبط ، وعلماء الماسורה (الماسوريين) هم الذين وضعوا النص العبري النهائي وهم الذين اخترعوا الحركات الصوتية بوضع رموز فوق أو تحت الحرف لاعطائه اللفظ الصحيح وللمحافظة على طريقة لفظ اللغة العبرية حتى لا تندثر ، وعلامات ضبط القراءة الماسورية التي ترد على هوامش الصفحة وبين الصفحات تسمى « המסורת הקטנה » اي « الماسورة الصغيرة » والتي ترد في اعلى الصفحة واسفلها تسمى « המסורת החיצוני » اي « الماسورة الخارجية » ، وتسمى تعديلات الماسورة كذلك « תיקון סופרים » اي تعديل الكتبة ، واشهر مدرسة للماسورة هي الماسورة الفلسطينية التي تنسب الى رבי אהרון בו אשיר (في القرن العاشر الميلادي) ، وقد تنافس معه בן נפתאלי ، لكن بمرور الايام رسخت مدرسة בן אשיר .

١١ - راجع هذه الفقرة : (التثنية ١١ : ٢٨) .

١٢ - راجع هذه الفقرة : (التثنية ٢٧ : ٢ - ٣) .

١٣ - وردت في سفر التثنية ٢٧ : ٤ ، הר עיבל اي (جبل عيبال) بدلا من הר גרזים اي (جبل جرزيم) .

١٤ - م ، ز ، سيغل : مسורת וביקורת ، يروشليم ، قرית ספר ، ١٩٥٧ ، عמי ٢٢٧ - ٢٣٦ .

١٥ - راجع (سفر التثنية ١٥ : ١٥ ، ١٦ : ١٢ ، ٢٤ : ١٧ - ٢٢) .

١٦ - ملמד ، אזרתיסון : « זכר » و « שמור » הם כלולים במצווה אחת ، מאמר בספר « עשר המילים בראי הדורות » ، מ.ש.י ، עמי ١٥٨ .

١٧ - אותה התייחסות ، עמי ١٥٦ .

١٨ - גאד בן עמי ، צרפתי : לוחות הברית כסמל ליהודית ، מאמר בספר « עשר המילים בראי הדורות » ، מ.ש.י ، עמי ٣٧٦ - ٣٧٧ .

١٩ - وוינפילد ، משה : מ.ש.י ، עמי ٥ .

٢٠ - בן מתתיהו ، יוסף : קדמוניות ואלינוך ، עמי ٩١ - ٩٢ ، פראט . מ . י . ספרו את עשר

- המילים, בית המקרה, ١٩٥٦, עמי ١٠٠ – ١٠٢ .
- ٢١ – ווינפילד, משה : מ.ש.י, עמי ٦ .
- ٢٢ – גאד בן עמי, צרפתי : מ.ש.י, עמי ٣٧٦ – ٣٧٩ .
- ٢٣ – גרינברג, משה : מ.ש.י, עמי ٧٤ – ٧٥ .
- ٢٤ – راجع بهذا الصدد . مردכי بروير : חלקי את עשר המילים לפסקאות ולמצוות, מאמר בספר « עשר המילים בראי הדורות », מ.ש.י, עמי ٢٢٣ – ٢٥٤ . كذلك راجع في نفس المصدر . شيلوخ, אמנון : הערות לגבי המזגן האחר בעשר המילים, עמי ٣٥٥ – ٣٦٣ .
- ٢٥ – גרינברג, משה : מ.ש.י, עמי ٨٩ – ٩٠ .
- ٢٦ – E.Nielsen: The ten commandments . in new perspective studies in Biblical Theology ٧/٢, Napriville : Allenson , ١٩٦٨ , pp. ٨٤ .
- ٢٧ – W.Harrelson , The ten commandments and Human , Philadelphia : fortress , ١٩٨٠ , p ٤٢ , ٢٠٧ .
- ٢٨ – ווינפילד, משה : מ.ש.י, הערת שוליים מס ١٧, עמי ٥ .
- ٢٩ – عبد الله الشامي, رشاد : الوصايا العشر في اليهودية, دراسة مقارنة في المسيحية والاسلام, دار الزهراء, مصر, ١٩٩٣, ص ٥٥ .